

การพัฒนาศักยภาพผู้ไกล่เกลี่ยงานยุติธรรมชุมชน:
กรณีศึกษาศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู
อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

THE POTENTIAL DEVELOPMENT
OF CONCILIATOR IN COMMUNITY JUSTICE:
THE CASE STUDY OF CHOMPOO COMMUNITY JUSTICE CENTER,
SARAPHI DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

จรินทร์ทิพย์ ตริยตริังตรีคุณ และณัฐ นารินทร์

การพัฒนาศักยภาพผู้ไกล่เกลี่ยงานยุติธรรมชุมชน: กรณีศึกษาศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมภู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

THE POTENTIAL DEVELOPMENT
OF CONCILIATOR IN COMMUNITY JUSTICE:
THE CASE STUDY OF CHOMPOO COMMUNITY JUSTICE CENTER,
SARAPHI DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

จรินทร์ทิพย์ ตรียตริ่งศิริคุณ และณฐ นารินทร์

ภาควิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของศักยภาพผู้ไกล่เกลี่ยงานยุติธรรมชุมชนและเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ไกล่เกลี่ยงานยุติธรรมชุมชนของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลชมภู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์ กล่าวคือ โดยส่วนหนึ่งได้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นงานเอกสาร และอีกส่วนหนึ่งได้ใช้การสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทชุมชน รวมถึงผลการทดสอบปฏิบัติการไกล่เกลี่ยโดยอาศัยกรอบแนวคิดการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนของกระทรวงยุติธรรม ซึ่งการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทหรือจัดการความขัดแย้ง (Conflict Management) ถือเป็นภารกิจหลักที่สำคัญในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้มีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนีประนอมระงับข้อพิพาทประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลไม่ได้มีการกำหนดกรอบคุณสมบัติไว้เป็นการเฉพาะในกรอบแนวทางการจัดตั้งและการบริหารศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแต่อย่างใด จึงต้องอาศัยหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2457 และข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการของหมู่บ้าน พ.ศ.2530 ซึ่งได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านสามารถทำการประนีประนอมข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านในคดีแพ่งและคดีอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้

2) ศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ยศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมภู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ นั้น ควรได้รับการพัฒนา ศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ยในด้านความรู้ทางกฎหมาย รวมถึงทักษะวิธีดำเนินการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทในทางปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ไกล่เกลี่ยทำหน้าที่อำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ศูนย์ยุติธรรมนี้ยังขาดการจัดรูปแบบการบริหารการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้สามารถอำนวยความยุติธรรม โดยเฉพาะการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทให้แก่ประชาชนในชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาศูนย์ยุติธรรมชุมชนของกระทรวงยุติธรรม

คำสำคัญ: ยุติธรรมชุมชน ผู้ไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาท การจัดการความขัดแย้ง การไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาท

Abstract

The objectives of this research are, to study the problems and the barriers community justice conciliators in community justice center and development the potential of community justice conciliators in community justice center, Chompoo sub-district, Saraphi district, Chiang Mai province. In order that, this research is quality of research methodology to be the tool for analyzing, in other words, at first part by collecting information as documentary and the other part from interviewing the key people, and meeting the leader group of community, community conciliators, included the test from practice conciliation. By using the framework concept of developing community justice system from the Ministry of Justice that conciliation or conflict management has held to be the main significant mission to run the process of community justice center to be effective.

The results of this research were found that, 1) The conciliators at community justice center in sub-district does not prescribe the specific of qualification on the framework of setting and management community justice center that shall be apply to The Principle of Local Administrative Act B.E. 2457 and The Principle of Ministry of Interior in Practice to Conciliation By the Village Committee B.E. 2530 that prescribed to be a duty of villager committee to take conciliation that occurs to the village in civil case and minor offense in criminal case.

2) The potential of conciliators at community justice center in Chompoo sub-district, Saraphi district, Chiang Mai, should get the potential development of conciliators on knowledge of law included the process of conciliation in practice for duty for serve justice to people in community to be more effectiveness. Nevertheless, it is found out that the community justice center is lack from the format of administration management process for serve justice especially on the conciliation for people in community according to the framework at developing community justice from Ministry of Justice.

Keywords: Community Justice, Conciliator, Conflict Management, Conciliation

บทนำ

ประเทศไทยกับแนวทางเพื่อสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อร่วมแก้ไขปัญหากรณีที่เกิดการกระทำความผิดขึ้นในชุมชน ไม่ใช่เรื่องใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้น แต่หากย้อนไปถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ได้มีกฎหมายตราสามดวงฉบับที่ได้ทำการแก้ไขเพิ่มเติม กฎหมายลักษณะโจรห้าเส้น มาตรา 114 วางหลักไว้ว่า “เกิดเรื่องดีซึ่งวิว้งราวปล้นสะดมขึ้น พวกญาติพี่น้องหรือมูลนายเพื่อนบ้านใกล้เคียงกลับช่วยกันปิดบังให้พ้นผิดมิได้ว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนพวกโจรมันจึงกำเริบ ที่จริงกฎหมายแต่เดิมมาก็มีอยู่ที่จะต้องเอาบิดาพี่น้องของผู้ร้ายมาลงโทษด้วย ถ้าหากว่าผู้ร้ายปล้นขึ้นที่ใด ชาวบ้านใกล้เคียงภายในระยะ 3 เส้น 15 วา จะต้องช่วยกันจับกุมให้จงได้ ผู้ร้ายหนีก็ต้องช่วยกันติดตามต่อไปถึงหมู่บ้านไหนที่ผู้ร้ายผ่าน ชาวบ้านข้างหน้างก็ต้องสมทบออกช่วยติดตามต่อไปอีกเพราะแม้ว่าชาวบ้านหมู่แรกจะกลับกันแล้วแต่ก็ยังมิพนักงานเจ้าหน้าที่ต้องตามไป เช่น กันนั้น พันนายชาและโดยเฉพาะพวกนครบาลแล้วกฎหมายบังคับให้จับโจรจงได้ภายในสามวัน...เนื่องจากผู้คนมีจำนวนน้อยไม่พอจับกุม จึงได้ออกกฎหมายเพิ่มเป็นห้าเส้น...” อันถือเป็นแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวข้องกับแนวทางยุติธรรมชุมชนของประเทศไทย ซึ่งมีหลักฐานปรากฏโดยอาศัยหลักกฎหมายเพื่อให้คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมช่วยเหลือสอดส่องดูแลชุมชนที่ตนอาศัย (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2550) ถึงแม้ว่าระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีแนวทางในระบบยุติธรรมหลักเข้ามาแทนที่

แนวทางยุติธรรมชุมชนเดิมของประเทศไทย จากการที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายให้เป็นไปตามสังคมโลกอันเนื่องมาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายต้องมีสภาพบังคับที่เด็ดขาดเพื่อยับยั้งผู้กระทำความผิดให้หลายจำอันเป็นการใช้แนวความคิดความยุติธรรมเชิงลงโทษ (Punitive Justice) แต่แนวความคิดนี้อาจใช้ได้เพียงเยียวยาสังคมบางส่วน และไม่อาจเยียวยาสังคมได้อย่างยั่งยืนแท้จริง ดังตัวอย่างที่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน เช่น จำนวนผู้กระทำความผิดทางกฎหมายที่เพิ่มมากขึ้น จำนวนการกระทำความผิดซ้ำเพิ่มขึ้น จำนวนนักโทษที่ล้นเรือนจำ (พรรณงษ์ พุฒิปาษะ, 2550) รวมถึงสภาพสังคมชุมชนดั้งเดิมที่ห่างเหินกันมากขึ้น จนนำไปสู่ความอ่อนแอของชุมชน เป็นผลให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างล่าช้า อันเนื่องมาจากคุณธรรมจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมชุมชนที่เข้มแข็งได้เลือนหายไป ส่วนอีกด้านหนึ่งในมุมมองระดับอารยะประเทศนั้น ได้เกิดกรอบแนวความคิดเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (Restorative Justice) (John Braithwaite, 2004) ซึ่งปรากฏเป็นหัวข้อนำเสนอครั้งแรกในการประชุม UN Expert Meeting on Basic Principle for Restorative Justice ที่ประเทศแคนาดา เดือนตุลาคม ค.ศ.2001 (พ.ศ.2544) อันถือเป็นหลักการพื้นฐานแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องการกระทำความผิดทางอาญา (Declaration of Basic Principles on Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters) โดยในการประชุมครั้งนั้นได้มุ่งเน้นถึงกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ซึ่งนำเสนอวิธีการเมื่อเกิดกรณีปัญหาทางกฎหมาย ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด รวมถึงบุคคลที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดดังกล่าว ให้บุคคลเหล่านั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมโดยใช้วิธีการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท ซึ่งต่อมามีวิธีการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทได้ถือเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศอันเป็นวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือก (ADR: Alternative Dispute Resolution) (Sourdin, 2014) ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่ามีประสิทธิภาพในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน หรือระหว่างประชาชนต่อประชาชน และเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้คู่กรณีพิพาทสามารถแสวงหาทางออกของปัญหาร่วมกัน (มนตรี ศิลปมหาบัณฑิต, 2550) โดยวิธีการพูดคุยหารือในปัญหาข้อพิพาทโดยมีอีกบุคคลหนึ่งเป็นคนกลางเข้ามาช่วยคู่กรณีพิพาทแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง หรือ ผู้ไกล่เกลี่ย (สรวิศ ลิ้มบรังกษ์, 2550) การทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยนี้ ต้องเป็นกรณีที่คู่กรณีขัดแย้งได้ทำการร้องขอ หรือยินยอมให้เข้ามาร่วมแก้ไขปัญหา อาจกล่าวได้ว่าการไกล่เกลี่ย จึงมีหลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่ 1. การไกล่เกลี่ยจะต้องเกิดจากความสมัครใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย 2. การไกล่เกลี่ยต้องมีคนกลาง หรือผู้ไกล่เกลี่ย 3. คนกลางหรือผู้ไกล่เกลี่ย ต้องไม่มีอำนาจหรือหน้าที่ใดๆ ในประเด็นปัญหาข้อพิพาท (ป้อมฤดี กุมพันธ์, 2557) ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยใช้วิธีการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทจึงมีความสำคัญเพื่อจะช่วยคู่กรณีเพื่อยุติปัญหาความขัดแย้ง ทำให้คู่กรณีกลับคืนความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอีกครั้ง และเพื่อสร้างให้เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในชุมชน

สำหรับชุมชนไทย กับยุติธรรมชุมชนไม่ใช่สิ่งใหม่ในสังคมไทย แต่ค่อยๆ ได้รับการพัฒนาระบบอย่างค่อยเป็นค่อยไป จากแนวคิดการร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน สมาชิกในชุมชนย่อมเป็นผู้ที่ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดีกว่าคนนอกชุมชน ดังนั้นสมาชิกในชุมชนจึงควรร่วมกันแสวงหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนของตน (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2550) ในช่วงเริ่มต้นของแนวคิดยุติธรรมชุมชนนั้น มีการกิจหลัก 4 ประการ คือ การป้องกันควบคุมอาชญากรรมและการกระทำความผิด การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาและเสริมพลัง และการคืนคนดีสู่ชุมชน ต่อมาในปี พ.ศ.2557 กระทรวงยุติธรรมได้กำหนดกรอบแนวคิดการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย 5 การกิจ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรมทางสังคม (social justice) ซึ่งการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทหรือการจัดการความขัดแย้ง (Conflict Resolution) ถือเป็นการกิจหนึ่งที่สำคัญของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลเพื่อการอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชนในชุมชน จึงได้พิจารณาสนับสนุนการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในทุกอำเภอ อำเภอละ 1 ตำบลในปี พ.ศ.2557 โดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่ได้มีโครงการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล ในปีงบประมาณ พ.ศ.2557 กำหนดพื้นที่เป้าหมายโครงการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล จำนวน 25 แห่ง ซึ่งพื้นที่ ตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ก็ถือเป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมาย และได้ทำการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู ขึ้นในปี พ.ศ.2557 โดยใช้พื้นที่ชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จัดตั้งเป็นศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านความยุติธรรมแก่ชุมชน สำหรับตำบลชมพู ประกอบไปด้วย 9 หมู่บ้าน มีผู้นำชุมชนบางส่วนได้ทำการอบรมและเข้าเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแล้ว ส่วนการไกล่เกลี่ย

ประណมข้อพิพาทในชุมชนตำบลชมนุ่นนั้น ผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้านเป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประណมข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งอำนาจหน้าที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้ใหญ่บ้านนี้ ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 จะไม่ได้บัญญัติถึงหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยไว้โดยเฉพาะแต่พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 วางข้อปฏิบัติกำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน จึงอาศัยเทียบเคียงข้อกำหนดดังกล่าวให้ผู้ใหญ่บ้านสามารถกระทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาในความผิดอันยอมได้ในหมู่บ้านให้ยุติ โดยผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่ในตำบลชมนุ่น ใช้วิธีการพูดคุยกับลูกบ้านที่ประสบปัญหาความขัดแย้งทางกฎหมาย ในบางกรณีผู้ใหญ่บ้านก็ไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายในเรื่องที่พิพาท อีกทั้งไม่มีกระบวนการจัดทำบันทึกข้อตกลง หรือการทำสัญญาประนีประนอมยอมความภายหลังที่หาข้อยุติกันได้ การขาดทักษะการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาท รวมถึงการขาดแรงจูงใจในการประสานงานระหว่างเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน จึงทำให้การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนโดยใช้วิธีการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทไม่ได้เป็นไปตามกรอบแนวคิดการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนที่เน้นบทบาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล

ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพผู้ไกล่เกลี่ยงานยุติธรรมชุมชนของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมนุ่น อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมนุ่น ให้มีประสิทธิภาพและเพื่อให้ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลชมนุ่น สามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนในชุมชนตำบลอย่างถูกต้องและเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของศักยภาพผู้ไกล่เกลี่ยงานยุติธรรมชุมชน
2. เพื่อศึกษาพัฒนาศักยภาพผู้ไกล่เกลี่ยงานยุติธรรมชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพผู้ไกล่เกลี่ยในศูนย์ยุติธรรมชุมชนกรณีศึกษาตำบลชมนุ่น อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้วิธีการศึกษาดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมแนวคิดและทฤษฎี ข้อมูลต่างๆ จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานยุติธรรมชุมชน ได้แก่ หนังสือ บทความ งานวิจัย เอกสารเผยแพร่ในหน่วยงานของกระทรวงยุติธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบในการศึกษา ออกแบบ และกำหนดวิธีการวิจัยในภาคสนาม

2. การวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการทำงานกับในศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยวิธีการสังเกต พูดคุย และร่วมดำเนินกิจกรรมกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ย และจากการสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไปและบุคลากรผู้ไกล่เกลี่ย ผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านดังกล่าวด้วย โดยกำหนดขึ้น 2 วิธี

- สัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม (Interview by Questionnaire) ประชากรกลุ่มตัวอย่างในตำบลชมนุ่น อำเภอสารภี จำนวน 9 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 50 คนโดยแสดงค่าเป็นจำนวนร้อยละและอธิบายและเก็บข้อมูล จำนวน 450 คน

- ประชุมกลุ่ม (Focus Group) ผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านจำนวน 9 คนโดยเลือกจากหลักเกณฑ์การจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล ซึ่งได้รับความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้านใน 6 หมู่บ้าน จำนวน 6 คน

ข้อมูลพื้นฐาน

ตำบลชมภู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งเขตการปกครองเป็น 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านหนองป่าสะ, หมู่ที่ 2 บ้านพญาชมภู, หมู่ที่ 3 บ้านสุพรรณ, หมู่ที่ 4 บ้านท่าตันทาว, หมู่ที่ 5 บ้านทุ่งขี้เสือ, หมู่ที่ 6 บ้านบุพผาราม, หมู่ที่ 7 บ้านแม่สะลาบ, หมู่ที่ 8 บ้านศรีดอนมูล, หมู่ที่ 9 บ้านร่มป่าตอง

ในปี พ.ศ.2558-พ.ศ.2559 มีจำนวนประชากรในตำบลชมภู ประมาณ 2,200 คน มีจำนวนหลังคาเรือน 795 หลังคาเรือน ตำบลชมภู มีเนื้อที่ประมาณ 13,741 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 9,676 ไร่ ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 15 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางจากอำเภอถึงจังหวัดประมาณ 30 นาที ประชากรส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลตำบลชมภู ประกอบอาชีพด้านการเกษตร (ปลูกสวนลำไย) ค่าขายทั่วไป รับจ้างทั่วไปในเขตและนอกเขตเทศบาลตำบลชมภู ในพื้นที่มีโรงเรียนประถม 3 แห่ง ได้แก่โรงเรียนวัดพญาชมภู ตั้งอยู่หมู่ที่ 2, โรงเรียนวัดท่าตันทาว ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 และโรงเรียนวัดแม่สะลาบ ตั้งอยู่หมู่ที่ 7

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เก็บข้อมูลจากประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ในตำบลชมภู อำเภอสารภี ใน 9 หมู่บ้านโดยสำรวจประชาชนของแต่ละหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 50 คน รวมทั้งสิ้น 450 คน คิดเป็นร้อยละ 20 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในตำบลชมภู และกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกมาแบบเจาะจงโดยอาศัยหลักเกณฑ์ของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่เกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลซึ่งระบุถึงกลุ่มผู้ที่เป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ได้แก่ ผู้ที่เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำรวจชุมชน แต่ผู้ที่ให้ความร่วมมือและเกี่ยวข้องกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมภู ในการสำรวจได้แก่ กลุ่มผู้ใหญ่บ้านในตำบลเป็นหลัก ดังนั้นจึงได้ระบุเฉพาะไปที่ผู้ใหญ่บ้านที่เกี่ยวข้องใน 9 หมู่บ้านของตำบลชมภู จำนวน 9 คน

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลชมภู ตำรวจชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการวิจัย มีจำนวนทั้งสิ้น 6 คน ประชาชนในตำบลชมภู จำนวน 9 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 50 คน รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 450 คน และมีวิทยากรและผู้เชี่ยวชาญการไกล่เกลี่ยร่วมประเมินผล รวมทั้งสิ้น 14 คน ได้แก่ ผู้พิพากษา 1 คน ทนายความ 3 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่ 2 คน ปลัดอำเภอ 1 คน ตำรวจ 3 คน อาจารย์นิติศาสตร์ 2 คน นักกฎหมาย 2 คน สรุปผลการวิจัยมีดังนี้

1. กระบวนการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลชมภู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

ในกระบวนการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลชมภู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ตามทฤษฎีเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท ได้วางทฤษฎีที่สำคัญไว้ 2 ประการ คือ 1. ทฤษฎีการแข่งขัน (Competitive Theory) (Porter, 1985) และ 2. ทฤษฎีการแก้ไขปัญหา (Problem-Solving Theory) (Brandell.J.R. & Perlman, 1997) โดยระหว่างสองทฤษฎีนี้ ทฤษฎีการแก้ไขปัญหา ควรถือเป็นทฤษฎีที่เหมาะสมสำหรับกระบวนการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาท โดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลชมภู จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นปัญหาของคนในชุมชนที่ควรแสวงหาแนวทางในการร่วมกันแก้ไขปัญหาเพื่อรักษาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตำบลเดียวกันไว้และเพื่อสร้างสังคมให้มีความเป็นธรรม (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2550) ซึ่งเมื่อได้พิจารณาถึงแนวคิดและข้อเสนอแนะแนวทางการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมที่มุ่งเน้นให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน (กระทรวงยุติธรรม ภาค 5, 2557) เช่น การใช้กลไกของคณะกรรมการหมู่บ้านสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชน โดยทำการอบรมตัวแทนผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงคณะกรรมการหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งตำบลชมภู อำเภอสารภี ก็ได้ส่งผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและ

ได้ผ่านการอบรมเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมาแล้ว จึงควรที่จะสามารถร่วมกันพัฒนาประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในระดับตำบลให้ช่วยเหลือประชาชนชนสำหรับความขัดแย้งทางกฎหมายที่เกิดขึ้นในชุมชน ตำบล แต่ในทางกลับกันผู้ที่เป็เครือข่ายยุติธรรมชุมชนของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมภู เช่น ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านนั้น ยังไม่สามารถพัฒนาประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในตำบลได้ จึงทำให้กระบวนการทำงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลชมภู ไม่สามารถดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมได้ นอกจากนี้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทในชุมชนยังขาดทักษะและความรู้ด้านกฎหมายเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาทางกฎหมายในชุมชนตำบล จึงทำให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมภู ไม่อาจทำให้ประชาชนในชุมชนเข้าใจบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมภู ในกรณีที่ประชาชนในชุมชนประสบปัญหาความขัดแย้ง จึงต้องนำปัญหาความขัดแย้งไปยังที่ทำการผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้านแทน โดยผู้ใหญ่บ้านในตำบลชมภู บางหมู่บ้านได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทแก่ประชาชนโดยวิธีการไกล่เกลี่ยด้วยตนเอง ส่วนในบางหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้านกลับส่งมอบปัญหาข้อพิพาทระหว่างประชาชนในชุมชนให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ดังนั้นจึงทำให้ข้อพิพาทซึ่งน่าจะสามารถระงับได้โดยการไกล่เกลี่ยกลับเป็นข้อพิพาทที่ยังคงต้องใช้เวลาดำเนินการและค่าใช้จ่ายกันต่อไป อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในชุมชนโดยผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านในตำบลชมภูนี้ ยังไม่พบการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้เป็นไปตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.2530 สาเหตุของปัญหาในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมภู นอกจากเรื่องความร่วมมือระหว่างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแล้ว ยังพบว่าผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน เครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลชมภู ผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ขาดแรงจูงใจในการทำหน้าที่ เช่น ค่าตอบแทน สิ่งสนับสนุนอื่นๆ จึงทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมภู อำเภอสารภักดิ์ จังหวัดเชียงใหม่ ไม่เป็นไปตามทฤษฎีการแก้ไขปัญหาและไม่เป็นไปตามกรอบแนวคิดการพัฒนากระบวนการยุติธรรมชุมชนของกระทรวงยุติธรรม

2. เกณฑ์คุณสมบัติผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลชมภู อำเภอสารภักดิ์ จังหวัดเชียงใหม่

เกณฑ์คุณสมบัติผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทอันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการไกล่เกลี่ยให้เป็นไปได้ด้วยดีนั้น พอสรุปได้ว่าผู้ไกล่เกลี่ยควรมีคุณสมบัติหลักๆ เช่น ความเป็นกลาง มีความรู้และมีความเข้าใจกฎหมาย มีความเข้าใจกระบวนการระงับข้อพิพาท มีประสบการณ์ชีวิตและสามารถรักษาความลับของคู่กรณีที่ประสบปัญหาได้ (ชวน หลีกภัย, 2547) สำหรับกรณีผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมภู อำเภอสารภักดิ์ จังหวัดเชียงใหม่นี้ ถ้าหากพิจารณากรอบภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลในปี พ.ศ.2557 โดยกระทรวงยุติธรรมนั้น กำหนดให้มีองค์ประกอบของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล จำนวน 7-8 คน ประกอบด้วย ประธานคณะทำงาน ด้านอำนวยการในคณะกรรมการหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบล จำนวน 2 คน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสมาชิกสภาเทศบาลที่เป็นกรรมการหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบล จำนวน 2 คน ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนเดิมที่กระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้งไว้แล้วในตำบลนั้น (ถ้ามี) จำนวน 1 คน ผู้แทนของผู้นำองค์กรหรือกลุ่มอาชีพในตำบลนั้น เลือกกันเอง จำนวน 1 คน ตำรวจชุมชนสัมพันธ์ประจำตำบล จำนวน 1 คน และนิติกรหรือเจ้าหน้าที่ขององค์ปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล ที่นายองค์การบริหารส่วนตำบลหรือนายกเทศมนตรีแล้วแต่กรณีมอบหมาย จำนวน 1 คน (เป็นกรรมการและเลขานุการศูนย์ฯ) ซึ่งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมภู มีบุคลากรที่มีคุณสมบัติครบถ้วนที่จะเป็นคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล แต่ไม่ได้ดำเนินการให้มีคณะกรรมการให้อยู่ในรูปแบบดังกล่าว เนื่องจากเครือข่ายยังขาดการประสานงานเพื่อสร้างความร่วมมือเพื่อให้มีคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามรูปแบบการดำเนินงาน โดยเฉพาะการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในชุมชนตำบลนั้น ผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทจึงเป็นหน้าที่ของกำนัน และผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ.2522 มาตรา 14 ที่วางหลักให้มีคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการสภาตำบล ผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน เป็นคณะกรรมการกลาง สามารถดำเนินการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างราษฎรในหมู่บ้านเกี่ยวกับความแย้ง เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความยุติธรรม นอกจากนี้ในส่วนของเกณฑ์คุณสมบัติเครือข่าย

ยุติธรรมชุมชน ตามกรอบแนวคิดการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชน ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติสำหรับผู้ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทชุมชนตำบลไว้ เพียงแต่ได้กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติเครือข่ายยุติธรรมชุมชนว่า เป็นผู้เลื่อมใสในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีสัญชาติไทย มีอายุตั้งแต่ 15 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งในพื้นที่ชุมชนนั้น เป็นผู้ที่ประชาชนในชุมชนนั้นเชื่อถือเป็นที่ยอมรับนับถือ ให้การรับรองเป็นผู้ไม่มีความประพฤติเสื่อมเสียในทางศีลธรรม และมีเหมาะสมตามบทบาทของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน มีความสนใจแบบสมัครใจ ที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในบทบาทของเครือข่าย ซึ่งในชุมชนตำบลชมพู ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และคณะกรรมการหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้านมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเกณฑ์ที่จะเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องอบรมให้ความรู้ทางด้านกฎหมายทั่วไป เทคนิคและวิธีการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทแก่ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านในตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการแก้ไขปัญหาในชุมชนตำบลโดยวิธีการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท อันเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเสริมสร้างให้ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน มีความรู้ทางด้านกฎหมายและความเข้าใจถึงขั้นตอนและการระงับข้อพิพาทในชุมชนเพื่อนำไปสู่วิธีการปฏิบัติโดยวิธีการไกล่เกลี่ยได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับชุมชนของตน

3. ประเด็นปัญหากฎหมายที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่ตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

บทบาทการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่ตำบลชมพู โดยผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมตำบลชมพูนั้น โดยแนวทางยุติธรรมชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรมแก้ไขผู้กระทำความผิด การระงับข้อพิพาทหรือความขัดแย้งในชุมชน อันถือเป็นกระบวนการควบคุมสังคมซึ่งผู้นำชุมชนมีบทบาทที่สำคัญในกระบวนการแสดงออกของชุมชน รวมถึงการวินิจฉัยและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อชี้แจงชุมชนและประชาชนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการช่วยสอดส่องดูแลสมาชิกในชุมชนโดยเริ่มที่บทบาทของครอบครัว (ประธาน วัฒนวานิชย์, 2550) ปัญหาทางกฎหมายในเขตพื้นที่ตำบลชมพูส่วนมากเป็นปัญหาครอบครัว ซึ่งมีการทะเลาะเบาะแว้ง คิดเป็นอัตราเฉลี่ยร้อยละ 25.11 ส่วนปัญหาต่อมาคือการทะเลาะวิวาทของคนในหมู่บ้าน คิดเป็นอัตราเฉลี่ยร้อยละ 17.78 ตามปัญหาอาชญากรรม ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่จะขอความช่วยเหลือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน ส่วนการดำเนินการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายโดยวิธีการไกล่เกลี่ยในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู ยังไม่มีระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่ชัดเจน โดยประชาชนในชุมชนต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์เรื่องบทบาทหน้าที่และการดำเนินการของศูนย์ยุติธรรมให้ชัดเจน จะได้ทราบถึงประโยชน์ของตนในการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย นอกจากนี้ยังพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนบางส่วนยังไม่พร้อมและเหมาะสมเพียงพอ ประชาชนในชุมชนยังต้องการผู้ไกล่เกลี่ยปัญหาทางกฎหมายในชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญอย่างแท้จริงประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล เพราะประชาชนยังเชื่อว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนั้น สามารถควบคุมและลดปัญหาอาชญากรรมและปัญหาการกระทำความผิดเพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ ดังนั้นจึงควรมีการประสานงานเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนแก่ประชาชน รวมถึงการจัดรูปแบบการให้บริการและการประเมินการทำงานคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู เพื่อให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายในเบื้องต้น โดยเฉพาะการให้คำปรึกษาและการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทให้แก่ประชาชนในชุมชนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

4. ศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ยของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนาเสริมสร้างองค์ความรู้ทางกฎหมายเกี่ยวกับชุมชนให้แก่ประชาชนในชุมชนตำบล รวมถึงผู้นำชุมชนเครือข่ายยุติธรรมชุมชนที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทมีความสำคัญต่อการลดความไม่เป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำระหว่างประชาชนในชุมชน (อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์, 2550) จึงได้มีการอบรมให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ผู้นำชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในส่วนของการรู้และการให้เหตุผลทางกฎหมายเพื่อใช้สำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น ผู้นำชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทส่วนมากได้ใช้ความรู้และการให้เหตุผลในทางกฎหมายตามที่ได้รับอบรมพัฒนาในด้านความรู้เกี่ยวกับกฎหมายในชีวิตประจำวันเป็นเบื้องต้นแล้ว แต่ประสบการณ์ของผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทที่เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยเฉพาะผู้ที่เป็นผู้ใหญ่บ้านแสดงให้เห็นถึงจุดเด่นของพื้นฐานความรู้ทางกฎหมายและการให้เหตุผลทางกฎหมายเพื่อนำไปสู่แนวทาง

การยุติข้อพิพาทให้มีความยุติธรรมและมีความถูกต้องสำหรับปัญหาทางกฎหมายที่อาจเกิดขึ้นได้ในชุมชน ในส่วนการกำหนดประเด็นปัญหาทางกฎหมายนั้น ผู้นำชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลชมพูผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทยังไม่มี ความชัดเจนในการกำหนดประเด็นปัญหาทางกฎหมายที่มีความสลับซับซ้อนหลายประเด็นที่จะต้องมีความเข้าใจและความละเอียดทางความคิด ส่วนทักษะความเข้าใจในสภาพแวดล้อมและความจำเป็นของคู่กรณีนั้น เนื่องจากผู้ชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู ผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยเป็นคนท้องถิ่นในแต่ละตำบลของชุมชน จึงทำให้สามารถมีความเข้าใจในปัญหาทางสภาพแวดล้อมและความจำเป็นของคู่กรณีเป็นส่วนมาก และอีกสาเหตุหนึ่งอันเนื่องมาจากการที่เป็นผู้มีประสบการณ์ในชุมชนตำบล จึงทำให้ผู้นำชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู ผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทมีทักษะและวิธีการในการจัดการอุปสรรคปัญหาให้กับประชาชนในชุมชนได้อย่างเข้าใจและใช้การไกล่เกลี่ยเข้ามาเพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามในส่วนที่เป็นเทคนิควิธีการที่จะนำไปสู่การยุติข้อพิพาทข้อพิพาทนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยยังไม่ได้แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพอย่างชัดเจน อันเนื่องมาจากยังขาดความเชี่ยวชาญในด้านเทคนิควิธีการ จึงทำให้เกิดความไม่แน่ใจในการที่จะนำเทคนิคมาใช้ ส่วนระยะเวลาในการดำเนินการไกล่เกลี่ยนั้น ผู้นำชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู ผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทได้ใช้เวลาสำหรับการไกล่เกลี่ยเป็นเวลากว่าสี่ชั่วโมงอันเป็นการใช้ระยะเวลาที่เนิ่นช้า อันสืบเนื่องมาจากการขาดความชัดเจนในการกำหนดประเด็นข้อพิพาททางกฎหมาย โดยสาเหตุเกิดจากคู่กรณีพิพาทได้กำหนดประเด็นปัญหาขึ้นใหม่นอกประเด็นของข้อพิพาทเดิม จึงทำให้ผู้นำชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู ผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทต้องใช้เวลาทบทวนกับปัญหาในประเด็นข้อพิพาทใหม่ ทำให้สูญเสียเวลาในการไกล่เกลี่ยและไม่สามารถที่จะยุติปัญหาได้ภายในเวลาที่กำหนด ในส่วนของทักษะการสื่อสารนั้น ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่ผู้นำชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู ผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทได้ใช้ทักษะการสื่อสารโดยเฉพาะการพูดคุยกะเจรจาให้ข้อคิดเพื่อนำไปสู่การระงับข้อพิพาทได้ดี มีการสื่อสารโดยใช้คำพูด การใช้ประโยคภาษาที่รัดกุมเข้าใจง่ายช่วยลดความตึงเครียดระหว่างคู่กรณีพิพาท ส่วนคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทในเรื่องความเป็นกลางนั้น ผู้นำชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู ผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาท ได้รับการประเมินจากคู่กรณีพิพาทในระดับที่ดีมาก จากผลการประเมินดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้นำชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู ผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทในโครงการวิจัย มีคุณสมบัติ ทักษะความรู้และความสามารถที่มีความสอดคล้องกับระเบียบข้อบังคับการไกล่เกลี่ยในชุมชนท้องถิ่นที่มุ่งประสิทธิผลถึงการจัดการกับปัญหาในชุมชน โดยใช้วิธีการประนีประนอมยอมความโดยอาศัยแนวทางของการพัฒนาศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลของกระทรวงยุติธรรม ในการพัฒนาศักยภาพผู้ไกล่เกลี่ยประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล

การอภิปรายผล

การพัฒนาศักยภาพผู้ไกล่เกลี่ย กรณีศึกษาศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ยังไม่สามารถปฏิบัติตามทฤษฎีการแก้ปัญห (Problem-Solving Theory) ที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันแก้ปัญหทางกฎหมายที่เกิดขึ้นในชุมชน อันเนื่องมาจากยังขาดการประสานงานระหว่างกลุ่มผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยในชุมชนของแต่ละหมู่บ้านเพื่อให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนดังกล่าวนี้ สามารถดำเนินการให้ความรู้และให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู ก็ยังไม่มีลักษณะองค์ประกอบด้านบุคลากรที่ได้มีการวางตำแหน่งหน้าที่ให้ชัดเจนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนของกระทรวงยุติธรรม เนื่องจากสมาชิกเครือข่ายยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่เครือข่ายยุติธรรมชุมชนและขาดแรงจูงใจเพื่อแสวงหาแนวทางอันนำไปสู่การยุติข้อพิพาทโดยวิธีการไกล่เกลี่ย จึงได้ดำเนินการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่ได้นำมาจากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามประชาชนในชุมชนตำบลชมพู แก่ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน และอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนวิธีการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาท แต่ก็ถือว่าเป็นเพียงบางส่วนของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยที่สามารถพัฒนาศักยภาพสู่การปฏิบัติได้ โดยยังมีส่วนที่เหลือสำหรับผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

บางหมู่บ้านของตำบลชมพู ซึ่งไม่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัย จึงอาจจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ยังคงให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู ยังไม่อาจพัฒนาให้เป็นไปตามทฤษฎีและกรอบแนวความคิดการพัฒนากระบวนการยุติธรรมชุมชนของกระทรวงยุติธรรม

บทสรุป

จากผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ยงานยุติธรรมชุมชน กรณีศึกษาศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลชมพู อำเภอสарภักดิ์ จังหวัดเชียงใหม่ ในส่วนของความรู้และเหตุผลในทางกฎหมายของผู้ไกล่เกลี่ยที่ใช้สำหรับปฏิบัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ไกล่เกลี่ยส่วนมากได้ใช้ความรู้และเหตุผลในทางกฎหมายจากการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้เกี่ยวกับกฎหมายในชีวิตประจำวันแล้ว แต่ประสบการณ์การทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยของผู้ร่วมโครงการวิจัยโดยเฉพาะผู้ที่เป็นผู้ใหญ่บ้านแสดงให้เห็นถึงจุดเด่นของพื้นฐานความรู้ทางกฎหมายเพื่อนำไปสู่แนวทางการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทให้เกิดความยุติธรรมและมีความถูกต้องสำหรับปัญหาทางกฎหมายที่อาจเกิดขึ้นได้ในชุมชน ในส่วนของการกำหนดประเด็นปัญหาข้อพิพาททางกฎหมายนั้น ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทยังไม่มี ความชัดเจนในการกำหนดประเด็นปัญหาข้อพิพาททางกฎหมายอย่างชัดเจน เนื่องจากผู้ไกล่เกลี่ยยังมองเห็นปัญหาข้อเท็จจริงโดยมุ่งเน้นการรักษาความสัมพันธ์ของคู่ขัดแย้ง จึงไม่ได้อธิบายถึงลักษณะที่เกี่ยวข้องทางกฎหมายกับประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ส่งผลให้การกำหนดประเด็นข้อพิพาททางกฎหมายของผู้ไกล่เกลี่ยยังเป็นจุดที่ควรจะได้ รับการพัฒนาเพิ่มเติม สำหรับความเข้าใจในสภาพแวดล้อมและความจำเป็นของคู่อรินั้น เนื่องจากผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนท้องถิ่นในแต่ละตำบลของชุมชน จึงทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยมีความเข้าใจในสภาพแวดล้อมและความจำเป็นของคู่อริเป็นส่วนมาก และเนื่องจากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์จึงทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยมีทักษะและวิธีการในการจัดการอุปสรรคปัญหาให้กับชุมชนได้อย่างเข้าใจ และสามารถให้การไกล่เกลี่ยเข้ามาเพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่ในส่วนที่เป็นเทคนิควิธีการอันจะนำไปสู่การยุติปัญหาข้อพิพาทนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยยังไม่ได้แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพอย่างชัดเจน เนื่องจากยังขาดความเชี่ยวชาญในด้านเทคนิควิธีการที่ทำให้เกิดความไม่แน่ใจในการจะนำเทคนิคมาใช้ เช่น การวางข้อเสนอมของแต่ละฝ่ายเพื่อแสวงหาข้อยุติปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งมีเฉพาะผู้ไกล่เกลี่ยส่วนน้อยที่ได้นำเอาเทคนิคดังกล่าวมาใช้สำหรับแนวทางการยุติปัญหาข้อพิพาทอันจะนำไปสู่ความพึงพอใจของคู่อริทั้งสองฝ่าย รวมถึงเข้าใจเกี่ยวกับแบบการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ส่วนการใช้เวลาในการไกล่เกลี่ยนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยได้ใช้เวลาสำหรับการไกล่เกลี่ยกว่าสี่ชั่วโมงอันเป็นการใช้ระยะเวลาที่เน้นช้าอันสืบเนื่องมาจากการขาดความชัดเจนในการกำหนดประเด็นปัญหาข้อพิพาททางกฎหมาย ส่วนในด้านบุคลิกภาพของผู้ไกล่เกลี่ยนั้น แต่ละคนมีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถืออันเป็นข้อดีของศักยภาพพื้นฐาน และในส่วนของทักษะการสื่อสารโดยใช้ภาษา การพูด และการใช้ประโยคนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยใช้ภาษาที่รัดกุมเข้าใจง่าย อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับผลการวิจัยในข้อสุดท้าย คือ เรื่องความเป็นกลางของผู้ไกล่เกลี่ยเพื่อนำไปสู่การยุติปัญหาข้อพิพาทซึ่งการประเมินผู้ไกล่เกลี่ยได้รับผลในระดับดีมาก

จากผลการประเมินดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยในโครงการวิจัยฯ มีคุณสมบัติ ทักษะ ความรู้ และความสามารถที่มีความสอดคล้องกับระเบียบข้อบังคับของผู้ที่สามารถปฏิบัติการไกล่เกลี่ยในชุมชนท้องถิ่นที่มุ่งประสิทธิผลในการแก้ไขปัญหาในชุมชนโดยใช้วิธีการประนีประนอมข้อพิพาท ซึ่งอาจกรอบแนวทางการพัฒนาศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล ของกระทรวงยุติธรรม โดยการพัฒนาศักยภาพผู้ไกล่เกลี่ยประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลเพื่อนำไปสู่การยุติปัญหาความขัดแย้งในชุมชนและเพื่อให้อาจารย์จำนวนการนำคดีขึ้นสู่ศาลได้ลดลง

ข้อเสนอแนะ

แนวทางในการพัฒนาศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ยในศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ผู้วิจัยได้เสนอแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้คือ

1. พัฒนาในเชิงนโยบาย คือ ควรมีการออกกฎหมายเฉพาะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของชุมชนท้องถิ่นและเพิ่มกฎหมายที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยประจำชุมชนโดยชัดเจน ควรมีกฎหมายรับรองในการทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยประจำชุมชนให้มีความชัดเจนในคุณสมบัติ ความรู้ความสามารถในการไกล่เกลี่ย และกระทรวงยุติธรรมควรมีการออกใบรับรองคุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ยประจำชุมชนตำบลเพื่อการอำนวยความสะดวกในศูนย์ยุติธรรมชุมชนอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม และควรมีระบบและกลไกในการบริหารจัดการศูนย์ยุติธรรมตำบลชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน การแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และมีการกำหนดเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการประจำศูนย์อย่างชัดเจน และกระทรวงยุติธรรมควรสร้างแรงจูงใจให้ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยจนนำไปสู่การระงับข้อพิพาทในชุมชน โดยอาจมีค่าตอบแทนสำหรับการดำเนินการไกล่เกลี่ยจนสามารถหาข้อยุติได้
2. พัฒนาในเชิงปฏิบัติ คือควรมีการอบรมให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านผู้ทำหน้าที่ประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้มีความรู้ ทักษะเพื่อการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในชุมชน และประชาสัมพันธ์บทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชุมชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในชุมชน และควรสร้างความร่วมมือของผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้านที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้สามารถประสานงานร่วมกับเครือข่ายยุติธรรม องค์กรที่อำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชน และควรมีคู่มืองานไกล่เกลี่ยในระดับชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนทั่วไปมีแนวทางในการปฏิบัติให้เป็นไปอย่างชัดเจนและถูกต้อง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพผู้ไกล่เกลี่ยงานยุติธรรมชุมชน: กรณีศึกษาศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความรู้ความกรุณาของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้ความช่วยเหลือแนะนำให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ศาลจังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้ความช่วยเหลือแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนวิธีการไกล่เกลี่ย คณะผู้จัดทำจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณท่านผู้พิพากษาสิงห์ฐาน จันทรา ที่ให้คำปรึกษาและให้ความรู้เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ย ขอกราบขอบพระคุณนายอวัช พันมา ผู้อำนวยการสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้คำปรึกษาและให้ความรู้แนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

ขอกราบขอบพระคุณเทศบาลตำบลชมพู อำเภอสารภีจังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้ความอนุเคราะห์สถานที่ประชุม และประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยในตำบล ขอขอบพระคุณผู้ใหญ่นาย ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ตำรวจชุมชน และทีมงานวิจัยทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการทำโครงการวิจัยในครั้งนี้จนประสบความสำเร็จด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดิเรก ควรสมาคม ที่กรุณาให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงยุติธรรม ภาค 5. 2557. **คู่มือการปฏิบัติงานด้านการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ฉบับเครือข่ายยุติธรรมชุมชน: ศูนย์ยุติธรรมชุมชน**. สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่: จังหวัดเชียงใหม่.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. 2550. “การพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนในสังคมไทย”. ใน **ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกโดยชุมชนเพื่อชุมชน**. หนังสือชุด “ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม” ลำดับที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. 2550. “ยุติธรรมชุมชน: ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมภาคประชาชน”. ใน **ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกโดยชุมชนเพื่อชุมชน**, กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ชวน หลีกภัย. 2547. **วิธีการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม.
- พรณนง พุฒิกาศ. 2550. “กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือก” ใน **การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**. พิมพ์ครั้งที่ 2. สรวิต ลิ้มปรีงษ์, บรรณาธิการ, กรุงเทพมหานคร: สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม.
- มนตรี ศิลป์มหาบัณฑิต., 2550. “การบริหารความขัดแย้ง” ใน **การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**. พิมพ์ครั้งที่ 2. สรวิต ลิ้มปรีงษ์, บรรณาธิการ, กรุงเทพมหานคร: สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ประธาน วัฒนวาณิชย์. 2550. “ยุติธรรมชุมชน: การศึกษาบทบาทของงานยุติธรรมชุมชนในการป้องกันอาชญากรรมและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด.” ใน **ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกโดยชุมชนเพื่อชุมชน**. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, บรรณาธิการ, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ป้อมฤดี กุมพันธ์. 2557. **การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องในศาลส่วนคดีนี้ท่งเกี่ยวข้อง**. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.
- สรวิต ลิ้มปรีงษ์. 2550. “ความขัดแย้งและวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือก” ใน **การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม.
- อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์. 2550. “แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.” ใน **การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**. พิมพ์ครั้งที่ 2. สรวิต ลิ้มปรีงษ์, บรรณาธิการ, กรุงเทพมหานคร: สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม.
- Braithwaite, J. 2002. **Restorative Justice and Responsive Regulation**, New York: Oxford University Press.
- Brandell, J.R., & Perlman, F.T. 1997. “Psychoanalytic Theory.” In Brandell, J.R., (Ed.), **Theory and Practice in Clinical Social Work**, New York: The Free Press.
- Porter, M.E. 1985. **The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance**, New York: The Free Press.
- Justice Reparatrice en Ligne. 2001. **UN Acts to Advance Restorative Justice** (Online), Available: <http://www.justicereparatrice.org/www.restorativejustice.org/editions/2001/July01/UNactstoadvancerestorativejustice>. (14 August 2017)
- Sourdin, T., 2014. **Alternative Dispute Resolution (ADR) Principles: From Negotiation to Mediation** (Online), Available: <http://ir.nul.nagoya-u.ac.jp/jspui/bitstream/2237/20943/1/90Tania%20Sourdin.pdf>. (14 August 2017)